

5 İyun Su Təsərrüfatı və Meliorasiya İşçiləri Günüdür

Su həm də bolluqdur

Azərbaycan melioratoru əkinçinin ən yaxın köməkçisidir

Azərbaycanda hər zaman kənd təsərrüfatının yüksəlişi, məhsul bolluğunun yaradılması, əhalinin ərzaq məhsulları ilə etibarlı təminatı digər amillərlə yanaşı, meliorasiya və su təsərrüfatının inkişafından, bu sahədə aparılan islahatlardan, böyük quruculuq işlərindən, geniş meliorasiya potensialının yaradılmasından asılı olmuşdur. Bu da səbəbsiz deyil. Ölkəmizin əsas kənd təsərrüfatı bazası sayılan Kür-Araz düzənliyinin ərazisi quraq və arid zonada yerləşdiyinə görə bu ərazidə suvarma aparılmadan, meliorasiya və su təsərrüfatını inkişaf etdirmədən kənd təsərrüfatı məhsullarının yetişdirilməsi mümkün deyil.

Bunu böyük uzaqgörənliklə qeyd edən və "Meliorasiya və su təsərrüfatı obyektləri bizim sərəfimizdir və bu sərəfdən səmərəli istifadə etməliyik" sözlərini tarixə yazmış müdrik şəxsiyyət, dünya şöhrətli siyasətçi Ulu Öndər Heydər Əliyev meliorasiya və su təsərrüfatı sahəsini daim diqqət mərkəzində saxlamış, onun inkişafına xüsusi əhəmiyyət vermişdir. Azərbaycan meliorasiya və irriqasiya işləri keçən əsrin əvvəllərində təşəkkül tapsa da, onun genişmiqyaslı, intensiv inkişafı Ulu Öndər Heydər Əliyevin adı ilə bağlıdır. Ümumiyyətlə, Azərbaycanda həm keçmiş SSRİ dövründə, həm də müstəqilliyin ilk 10 ilində kənd təsərrüfatının inkişafı haqqında bir neçə tarixi qərarlar qəbul edilmiş, kompleks meliorasiya proqramları hazırlanmış və meliorasiya olunmuş torpaqlarda kənd təsərrüfatı istehsalının sabit şəkildə artırılması üçün mühüm tədbirlər işlənilməyə başlanmışdır.

Hazırda isə Prezident İlham Əliyevin diqqət sayəsində meliorasiya və su təsərrüfatı sistemi ölkə iqtisadiyyatının mühüm və ayrılmaz bir parçası kimi qazanılmış, eyni zamanda başlanmış genişmiqyaslı islahatların ünvanına çevrilmişdir.

Azərbaycan Meliorasiya və Su Təsərrüfatı Açıq Səhmdar Cəmiyyəti tərəfindən meliorasiya və irriqasiya sistemlərinin normal istismarının təşkili, tələb olunan həcmlərdə təmir-bərpa işlərinin görülməsi, suvarılan torpaqların su təminatının və meliorativ vəziyyətinin yaxşılaşdırılması, sel və daşqın sularına qarşı mübarizə işlərinin davam etdirilməsi və digər sahələrdə müvafiq tədbirlər həyata keçirilmişdir. Belə ki, bütün maliyyə mənbələri hesabına 2004-2021-ci illərdə 4,6 min km uzunluğunda suvarma kanallarının, 3,4 min km

uzunluğunda kollektor-drenaj şəbəkələrinin tikintisi, yenidənqurulması və bərpası, 483 min ha sahədə torpaqların su təminatının və 307 min ha sahədə meliorativ vəziyyətinin yaxşılaşdırılması işləri yerinə yetirilmiş, 204 min ha yeni suvarılan torpaq sahələri əkin dövrünə daxil edilmişdir. Mövcud torpaq mühafizə bəndlərinin 800 km-dən artıq hissəsi əsaslı surətdə hündürləndirilmiş və möhkəmləndirilmiş, çaylarda sel və daşqınlara qarşı 203 km mühafizə tədbirləri həyata keçirilmiş, əkin sahələrinin suvarma suyu ilə təminatının yaxşılaşdırılması, habelə əhalinin içməli suya olan tələbatının ödənilməsi üçün 3061 ədəd subartezian quyusu qazılaraq istifadəyə verilmişdir. Ümumi sututumu 456 milyon kubmetr olan 4 su anbarı (Taxtakörpü, Şəmkir-çay, Tovuzçay, Göytəpə) tikilmiş, eləcə də ümumi sututumu 15,5 milyon kubmetr olan 3 su anbarı (Pirsatçay, Zoğalavaçay, Ləvain) təmir-bərpa edilmişdir.

"Samur-Abşeron suvarma sisteminin yenidən qurulması" layihəsinə daxil olan Xanarx kanalının tikintisi 2006-cı ildə, Samur çayı üzərində yerləşən baş suqəbulədiçi qurğunun bərpası, Samur çayı yaxınlığında baş su durulducaının tikintisi, Samur-Abşeron kanalının ilk 50 km-lik hissəsinin və bu hissədə yerləşən uzunluğu 185,7 km olan təsərrüfatlararası kanalların yenidənqurulması işləri 2007-ci ildə başa çatdırılmışdır. Respublikanın 500 min ha suvarılan sahələrinin düzülür quruntularının Xəzər dənizinə axıdılmasını təmin edən Baş Mil-Muğan kollektorunun 3-cü hissəsinin tikintisi 2006-cı ildə başa çatdırılaraq Mil-Qarabağ kollektoru ilə birləşdirilmişdir.

Samur-Abşeron kanalının 50-ci kilometrliyindən suyun Taxtakörpü su anbarına verilməsi məqsədilə 2008-ci ildə tikintisinə başlanmış uzunluğu 32 km olan Vəlvələçay-Taxtakörpü kanalının, ümumi sututumu 268,4 milyon kubmetr olan Taxtakörpü su anbarının (ümumi gücü 25 MVt olan su elektrik stansiyası ilə birlikdə) və uzunluğu 108 km-ə yaxın olan Taxtakörpü-Ceyranbatan kanalının tikintisi işləri 2013-cü ildə başa çatdırılmışdır.

15 noyabr 2014-cü ildə Prezident İlham Əliyevin iştirakı ilə açılış mərasimi keçirilmiş ümumi sututumu 164,5 milyon kubmetr olan Şəmkirçay su anbarının (ümumi gücü 24,4 MVt olan su-elektrik stansiyası ilə birlikdə) zonasında

əkin sahələrini suvarma suyu ilə təmin edəcək 60,5 km uzunluğunda magistral kanalların tikintisi işləri 2015-ci ildə başa çatdırılmışdır.

Keçmiş sovetlər birliyi dövründən tikintisi yarımçıq qalmış Tovuz və Şəmkir rayonlarının 20000 hektara yaxın əkin sahələrinin su təminatının yaxşılaşdırılmasına və yeni suvarılacaq torpaqların istifadəyə verilməsinə imkan yaradan ümumi sututumu 20 milyon kubmetr olan Tovuzçay su anbarının inşası 2016-cı ildə başa çatdırılmışdır.

Prezidentin ölkədə taxılçılığın, pambıqçılığın, tütünçülüyn, barmaçılığın və digər sahələrin inkişafı, eləcə də aqroparkların və iri təsərrüfatların inkişafına və meliorativ vəziyyətinin yaxşılaşdırılması, sahələrin genişləndirilməsi, sel və daşqın sularına qarşı mübarizə və digər istiqamətlərdə əvvəlki illərdə olduğu kimi, 2021-ci ildə də öz uğurlu fəaliyyətini davam etdirmişdir.

Aqroparkların, iri taxılçılıq, pambıqçılıq və digər təsərrüfatların yaradılması məqsədilə Şəmkir maşın kanalının nasos stansiyasının suvermə qabiliyyətinin artırılması və onun birinci növbəsinin təmir-bərpası üzrə 3775 pm basqılı boru şəbəkəsinin 1202 pm hissəsinin quraşdırılması işləri yerinə yetirilmişdir. Goranboy rayonunun 6955 ha (ondan 1582 ha yeni suvarılan sahələr) torpaq sahəsinə suvarma suyunun verilməsi üçün Şəmkir maşın kanalının ikinci növbəsinin zonasında 15413 pm uzunluğunda beton üzvlüklü təsərrüfatlararası paylayıcı kanalların tikintisi üzrə işlər aparılmışdır. Arazın yeni qol kanalının sol sahilində yerləşən 9461 ha yeni torpaq sahəsinin suvarılması üçün 9506 pm uzunluğunda demir-beton üzvlüklü paylayıcı kanalların və 12000 pm qəza sulyaqları kanalları qurğularla birlikdə tikintisi üzrə işlər başa çatdırılmışdır. Sabirabad rayonunun 3500 ha qış otluq sahəsinin meliorativ vəziyyətinin yaxşılaşdırılması üçün 25335 pm qapalı suyuğicilər və 108032 pm qapalı drenlər tikilmişdir.

Yevlax rayonunda Aqroparka məxsus 2960 ha torpaq sahəsinin suvarma suyu ilə təmin edilməsi işlərinin tamamlanması ilə əlaqədar 1 ədəd 100 min kubmetr həcmində ehtiyat su hovuzunun tikintisi, nasos stansiyasının mexaniki və elektrik avadanlıqlarının quraşdırılması, xarici elektrik təchizatı və 13114 pm basqılı boru şəbəkəsinin çəkilməsi üzrə işlər görülmüşdür. Şəki və Oğuz rayonları ərazisində yaradılacaq Aqroparkın 12300 ha torpaq sahəsinin meliorativ tədbirlərinin aparılması üçün 4820 pm uzunluğunda qapalı kollektor və suyuğicilərin qurğularla birlikdə tikintisi üzrə işlər aparılmış, Ağsu rayonunun 3860 ha (ondan 560 ha yeni suvarılan sahə) torpaq sahəsinin suvarma suyu ilə təmin edilməsi üçün Qazanarx kanalının 3775 pm hissəsinin yenidən

qurulması ilə əlaqədar tədbirlər həyata keçirilmişdir.

Ağstafa rayonunun Muğanlı kəndinin 1496 ha torpaq sahəsinin su təminatının yaxşılaşdırılması üçün 4150 pm demir-beton paylayıcı kanalların və Qazax rayonunun İkinci Şıxlı kəndinin 865 ha sahəsinin su təminatının yaxşılaşdırılması üçün I pillə nasos stansiyasının, 4006 pm basqılı boru şəbəkəsinin, 16172 pm uzunluğunda paylayıcı boru şəbəkələrinin tikintisi işləri həyata keçirilmişdir. Abşeron yarımadasında kənd təsərrüfatına yararlı əkin sahələrinin su təminatının yaxşılaşdırılması üçün Abşeron magistral kanalının 256 pm-lik hissəsi qurğularla birlikdə yenidən qurulmuş və kanalın Bino qəsəbəsi ərazisində qapalı şəkildə olan 885 pm hissəsinin tikintisi tamamlanmışdır.

Prezidentin müvafiq sərəncamı ilə 38 şəhər və rayonun 177 yaşayış məntəqəsində 3600 ha (ondan 450 ha yeni suvarılan sahələr) əkin sahələrinin və əkin üçün istifadə olunan həyotəyini torpaq sahələrinin suvarma suyu ilə təminatının yaxşılaşdırılması, habelə əhalinin içməli suya olan tələbatının ödənilməsi üçün 200 ədəd subartezian quyusunun layihə-smeta sənədləri hazırlanaraq qazma işləri həyata keçirilmişdir. Eyni zamanda 2020-ci ildən qalan 71 ədəd subartezian quyusunun qazma işləri tamamlanaraq istismara verilmişdir.

Hacıqabul rayonu ərazisində Aqroparka məxsus torpaq sahəsinə Kür çayından sorfi 3,0 m³/san olan nasos stansiyası vasitəsilə suvarma suyunun çatdırılması məqsədilə layihə sənədləri hazırlanaraq tikinti işlərinə başlanmışdır.

Sel və daşqın təhlükəli çaylarda sahilbərkitmə və qəza vəziyyətinin aradan qaldırılması tədbirləri üzrə respublikanın Balakən, Qax, Şəki, Qəbələ, Quba, Xaçmaz, Ağcabədi və Lənkəran rayonlarının ərazisində keçən çaylarında ümumilikdə 1863 pm uzunluğunda istinad divarları tikilmişdir.

Tovuz, Ağstafa, Qazax, Oğuz, Zərdab və Saatlı rayonlarının əkin sahələrinin su təminatının yaxşılaşdırılması, Şamaxı rayonunda yerləşən heyvandarlıq kompleksinin su ilə təmin edilməsi, Qax və Qusar rayonlarının ərazilərində yerləşən sorhəd zastavalarının və Lənkəran rayonunun Viravul kəndinin ərazisində Viravulçay çayının sel və daşqın sularından mühafizəsi tədbirlərinin aparılması üçün layihə sənədlərinin hazırlanması işləri yerinə yetirilmişdir.

Eyni zamanda Prezidentin müvafiq sərəncamı ilə təsdiq edilmiş "Su ehtiyatlarından səmərəli istifadənin təmin edilməsinə dair 2020-2022-ci illər üçün Tədbirlər Planı"na daxil olan layihələrin icrasına uyğun olaraq, İmişli rayonunun 10838 ha torpaq sahəsinin suvarma suyu ilə təmin edilməsi üçün uzunluğu 29,5 km, sorfi 12 kbm/san olan Qızılax kanalının, Tərtər, Goranboy, Yevlax və Bərdə rayonlarının 29660 ha torpaq sahəsinin suvarma suyu ilə təmin edilməsi üçün uzunluğu 22,4 km, sorfi 20,2 kbm/san olan Tərtər Sol Sahil və

uzunluğu 12,6 km, sorfi 10 kbm/san olan Xanarx kanallarının, Qusar rayonunun 6091 ha əkin sahəsinin suvarma suyu ilə təmin edən uzunluğu 42 km, sorfi 4,5 kbm/san olan Yuxarı Zeyxur kanalının yenidən qurulmasını texniki-iqtisadi əsaslandırılması üzrə işlər yerinə yetirilmişdir.

İşğaldan azad olunmuş ərazilərdə yerləşən su anbarlarının (Suqovuşan, Xaçınçay, Köndələnçay - 3 ədəd) və magistral kanalların təmir-bərpası üçün layihə sənədləri hazırlanmış, Tərtərçay, Həkeriçay və Bərgüşadçay su anbarları kompleksinin su ehtiyatlarının istifadəsi üzrə layihə-axtış, topoqrafiya, geodeziya və ilkin konseptual layihə işlərinin görülməsinə başlanmışdır.

ASC tərəfindən 2021-ci ildə icra olunmuş layihələr hesabına 9,5 min ha sahədə torpaqların su təminatı və 3,5 min ha sahədə meliorativ vəziyyəti yaxşılaşdırılmış, 2,1 min ha yeni torpaq sahəsi suvarma suyu ilə təmin edilmişdir.

İdarəetmənin təkmilləşdirilməsi məqsədilə səhmdar cəmiyyətdə müəyyən struktur islahatları aparılmışdır. Belə ki, daha çevik və səmərəli struktura malik idarəetmə sisteminin yaradılması məqsədi ilə eyni rayon ərazisində fəaliyyət göstərən və bir-birini təkrarlayan 26 struktur vahidi ləğv edilmişdir.

Ölkə ərazisində su ehtiyatlarından səmərəli istifadənin təmin edilməsi, su təsərrüfatının idarə olunmasının təkmilləşdirilməsi və bu sahədə fəaliyyətin əlaqələndirilməsi məqsədi ilə "Su ehtiyatlarından səmərəli istifadənin təmin edilməsi ilə bağlı tədbirlər haqqında" Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 15 aprel 2020-ci il tarixli 1986 nömrəli sərəncamı ilə yaradılmış komissiyanın rəhbərliyi və aidiyyəti qurumların iştirakı ilə ödənilən kəskin quraqlıq və su qıtlığı şəraitində əhalinin içməli və kommunal-məişət su təchizatı, əkin sahələrinin su təminatı, elektrik enerjisi istehsalının təmin edilməsi üçün müvafiq qabaqalıcı tədbirlər görülmüş, su anbarları və magistral kanallar üzrə operativ yerləşən heyvandarlıq kompleksinin su ilə təmin edilməsi, sudan səmərəli və qənaətlə istifadə olunması təmin edilmişdir.

Əkin sahələrinin su təminatının və meliorativ vəziyyətinin daha da yaxşılaşdırılması məqsədilə ASC tərəfindən ölkə üzrə sudan istifadə planı, magistral kanallar üzrə su limitləri, respublikanın çayları üzrə suvarma dövründə rayonlararası bölgüsü cədvəlləri hazırlanaraq təsdiq edilmişdir. Bütün istismar təşkilatlarında gələcəkdə növbətçilik yaradılmış, vegetasiya suvarmalarının müntəzəkli həyata keçirilməsi, sudan səmərəli və qənaətlə istifadənin təmin edilməsi və su limitlərinə nəzarətin gücləndirilməsi məqsədilə mütəxəssislər ayrı-ayrı obyektlərə təhkim edilmiş, çayların gursuluq dövründə su anbarlarının doldurulması və yaranan biləcəklə sel və daşqın sularının maneəsiz axıdıl-

ması üçün təxirəsalınmaz tədbirlər həyata keçirilmişdir.

Suvarma suyundan səmərəli istifadə edilməsi üçün ASC mütəxəssisləri və istismar idarələrinin nümayəndələri tərəfindən yerli Dövlət Aqrar İnkişaf mərkəzləri, icra hakimiyyəti orqanları və bələdiyyələrlə birlikdə mütəmadi olaraq suvarma qrafikləri üzrə növbəli rəyət olunması ilə bağlı kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalçılarına maarifləndirilməsi işləri həyata keçirilmişdir. O cümlədən su ehtiyatlarının dəqiq uçotunun aparılması məqsədilə əsas suvarma kanallarında müasir tipli 18 suölçmə qurğuları quraşdırılmışdır. Hazırda bu tipli daha 150 qurğunun quraşdırılması işlərinə başlanmışdır.

Ölkəmizdə su ehtiyatlarından daha səmərəli istifadə edilməsi məqsədilə qabaqcıl dünya ölkələrinin təcrübələrinin tətbiqi üzrə də işlər aparılır. Bu istiqamətdə cari il aprelin 4-də İsrailin "Mekorot" milli su şirkəti ilə ASC arasında suvarılan torpaqların su təminatının və meliorativ vəziyyətinin yaxşılaşdırılması, müasir suvarma üsullarının tətbiqi ilə suya qənaət potensialının qiymətləndirilməsi, su təsərrüfatının iqlim dəyişikliyinə uyğunlaşdırılması, meliorasiya obyektlərinin planlaşdırılması, layihələndirilməsi, yenidən qurulması və tikintisi üçün müasir su təchizatı texnologiyalarının tətbiq etmək məqsədilə məsləhət xidmətləri müqaviləsi imzalanmışdır.

Prezidentin müvafiq sərəncamları ilə təsdiq edilmiş "Azərbaycan Respublikasının 2022-ci il dövlət büdcəsində dövlət əsaslı vəsait qoynuluğu (investisiya xərcləri) üçün nəzərdə tutulan vəsaitin bölgüsü" və "Azərbaycan Respublikasının 2022-ci il dövlət büdcəsində işğaldan azad olunmuş ərazilərin yenidən qurulması və bərpası üçün nəzərdə tutulan vəsaitin bölgüsü"ndə cari ildə səhmdar cəmiyyəti tərəfindən Araz çayının yeni qolundan suyun yeni suvarılacaq torpaq sahələrinə verilməsi üçün paylayıcı kanalların tikintisi, Ağsu rayonunun əkin sahələrinin su təminatının yaxşılaşdırılması üçün Qazanarx kanalının yenidən qurulması, Qazax rayonunun Xanlıqlar, Kəmərlı, Aslanbəyli, Qaymaqlı və İkinci Şıxlı kəndlərinin əkin sahələrinin su ilə təmin etmək məqsədilə su nasos stansiyalarının və yeraltı suvarma şəbəkələrinin bərpası (İkinci Şıxlı təsərrüfatı üzrə), Şəmkir maşın kanalının nasos stansiyasının suvermə qabiliyyətinin artırılması

və onun I növbəsinin təmir-bərpası, Şəmkir maşın kanalının II növbəsinin zonasında təsərrüfatlarını paylayıcı kanalların layihələndirilməsi və tikintisi planlaşdırılıb. Sabirabad və Salyan rayonlarında yerləşən qış otluqlarında meliorativ tədbirlərin aparılması, əkin sahələrinin suvarma suyu ilə təminatının yaxşılaşdırılması (Hacıqabul rayonu üzrə), Azərbaycan Respublikasının rayonlarında su təchizatının yaxşılaşdırılması məqsədilə subartezian quyularının layihələndirilməsi və qazılması, sel və daşqın təhlükəli çayların zərərli təsirinə qarşı mübarizə və qəza vəziyyətinin aradan qaldırılması tədbirləri, Həkeriçay və Bərgüşadçay su anbarlarının texniki-iqtisadi əsaslandırılmasının və layihə sənədlərinin hazırlanması, Suqovuşan (5,2 km magistral kanalla birlikdə), Xaçınçay (7 km uzunluğunda kanalla birlikdə), Aşağı "Köndələnçay", "Köndələnçay-1" və "Köndələnçay-2" su anbarlarının təmir və bərpası, Ağdam, Füzuli və Cəbrayıl rayonlarının işğaldan azad olunmuş ərazilərində meliorasiya və su təsərrüfatı kompleksinin bərpası və inkişafı üzrə texniki-iqtisadi əsaslandırılmasının və layihə sənədlərinin hazırlanması və digər tədbirlərin həyata keçirilməsi nəzərdə tutulub.

Bu tədbirlərin həyata keçirilməsi ilə suvarılan torpaqların su təminatının və meliorativ vəziyyətinin yaxşılaşdırılmasına, yeni suvarılan torpaqların istifadəyə verilməsi nəticəsində ölkə əhalisinin daxili istehsal hesabına çörək və ərzaq məhsulları ilə etibarlı təminatna, yaşayış məntəqələrinin, əkin sahələrinin, hidrotexniki qurğuların və digər infrastruktur obyektlərinin sel və daşqın sularının zərərli təsirlərindən mühafizəsinə, çayların su ehtiyatlarının nizamlanması hesabına onlardan daha səmərəli istifadə edilməsinə geniş imkanlar yaranacaqdır.

Azərbaycan Meliorasiya və Su Təsərrüfatı Açıq Səhmdar Cəmiyyəti, onun çoxmənzilli kollektivi dövlətimizin diqqət və qayğısına cavab olaraq əkin sahələrinin suvarma suyu ilə təminatının yaxşılaşdırmaq istiqamətində olan ardıcıl tədbirləri davam etdirəcək, mövcud meliorasiya və irriqasiya sistemlərinin tikintisi, qorunub saxlanması, lazımı səviyyədə istismarının həyata keçirilməsi, təmir-bərpa işlərinin təşkil sahəsində qarşısına qoyulmuş vəzifələri tam məsuliyyəti ilə dərək edərək onların vaxtında və layiqincə yerinə yetirilməsində daha sayılıq çalışacaq və bütün bacarıq və imkanlarından istifadə edəcəkdir.

Zaur MİKAYILOV,
Azərbaycan Meliorasiya və Su Təsərrüfatı ASC-nin sədri

